

УДК 340+61

Л.І. Заморська,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Ю. Федьковича

ІНТЕГРАЦІЯ ПОНЯТТЯ МЕДИЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Анотація. У даній науковій статті здійснена спроба охарактеризувати нові виклики у сфері становлення комплексної галузевої науки медичного права, окресливши загальні риси її предмету дослідження.

Ключові слова: медичне право, правові відносини в сфері охорони здоров'я, норми медичного права.

Постановка проблеми. Розбудова правової демократичної та соціальної держави передбачає розвиток правової освіти її громадян, становлення правових інституцій, а також утвердження верховенства права в усіх сферах буття та функціонування суспільства. Для більшості країн Центральної та Східної Європи пріоритетним стало нормативно-правове забезпечення трансформації систем охорони здоров'я як на національних, так і регіональних рівнях. Саме в цих країнах організація системи охорони здоров'я розглядається як спільна національна справа, для забезпечення якої створюються солідарні механізми, що акумулюють ресурси всього суспільства (в системі ринкових відносин).

Виклад основного матеріалу. Останні кілька десятиліть у всьому світі характеризуються інтенсивним розвитком науки медичного права як галузі. І це очевидно, оскільки впродовж цього часу ми спостерігаємо

стрімкий зріст зацікавленості правами людини в системі охорони здоров'я, поява нових біомедичних технологій, необхідність реформування системи охорони здоров'я, активний розвиток приватної медичної практики, використанням новітніх досягнень медичної науки (таких як трансплантологія, репродуктивні технології, клонування), крім того, удосконалення управлінської діяльності в галузі охорони здоров'я з врахуванням нових демографічних, економічних та інших реалій не змогли «пройти осторонь» діючого законодавства, щоб, передусім, бути легалізованими на практиці. Якщо розглядати процес формування, утвердження та еволюційного розвитку галузі медичного права в Україні, то він, на нашу думку, на сьогодні є досить актуальним, оскільки в нашій державі стартувала реформа у сфері охорони здоров'я, оскільки з'явилося її стратегічне бачення та передбачаються наперед очікувані від цього процесу результати. Крім того, з'явилися і за-

конодавчі ініціативи, направлені на їх досягнення.

Медичне право як наукова дисципліна порівняно молода [1]. Реальні правові виклики сьогодення, необхідність розвитку праворозуміння в даній сфері зумовили виокремлення її в окрему самостійну галузеву правову науку.

Існування медичного права, нескінченні дискусії стосовно його значення та місця у системі юриспруденції і медичної науки та практики дозволяють, з позицій сьогодення визначити основні питання, які постають у сфері юридичної регламентації медичної діяльності.

Напрями розвитку медичного права України, окреслені на етапі його становлення, залишаються визначальними і досі [3, с. 11]. Водночас деякі тенденції, актуалізовані глобалізаційними та євроінтеграційними процесами, потребують особливої уваги.

Особливістю медичного права є його універсальний характер, так як воно одночасно логічно вбудовується одночасно в структуру як юридичної так і медичної науки. Якщо раніше медичне право здебільшого фокусувалося на відносинах, що виникають між лікарем і пацієнтом з приводу надання медичної допомоги, то останнім часом все більше уваги приділяється і питанням правового регулювання організації охорони здоров'я [4, с. 31].

Таким чином, наука медичного права розуміється як сукупність правових, медичних та інших поглядів, уявлень, ідей, що розкривають основні положення і зміст медичного права, а також сприяють розвитку цієї галузі права в майбутньому.

Предметом медичного права виступають безпосередньо суспільні відносини, що виникають у сфері здійснення медичної (практичної) діяльності.

Під поняттям медична (практична) діяльність слід розуміти комплексну систему елементів, яка включає організацію надання суспільству медичної допомоги, а також її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, включно з контролем якості надання такого роду медичних послуг. Існує тенденція щодо «розширення об'єктів» медичного права, розвитку медичного права в його широкому розумінні, тобто як права охорони здоров'я [5].

Предмет медичного права складається об'єктивно, незалежно від волі і свідомості окремо взятої людини або групи людей. Така об'єктивність пов'язана з потребами всього суспільства, яке зацікавлене в якісному і адекватному регулюванні взаємовідносин, що складаються у сфері медичної діяльності. Адже не є секретом те, що сама медицина сприймається двояко: як засіб допомоги людині, що потребує лікування, і як потенційно агресивний чинник, за рахунок якого є можливість обтяжувати стан здоров'я хворої людини або викликати захворювання у здорової людини (інфікування при переливанні крові, вилучення органу для пересадки у живого донора, алергічні прояви на введення лікарського препарату і т.п.). Слід також відмітити, що суспільні відносини, котрі виникають у сфері медичної діяльності, регулюються не тільки нормами права. Мова йде про те, що історично обумовлене відношення до медицини як до мистецтва, а не ремесла, а до медичних працівників — як до людей, що керуються в своїх професійних діях перш за все уявленнями про добро, користь, благо хворого, тобто категоріями, пов'язаними з морально-етичними цінностями. Така ситуація обумовлює становище, за якого відносини між пацієнтами

і представниками медичних установ знаходяться під значним впливом етичних і моральних норм. Шанобливе, гуманне ставлення, турбота при наданні медичної допомоги не можуть бути регламентовані законом. З цієї причини до предмету медичного права належать ті суспільні відносини, які можуть підлягати правовому регулюванню [6].

Як зазначає Я.Ф. Радиш, посилячись на думку молдавського дослідника В. Флорі, що медичне право визначається як система загальнооб'язкових, формально-визначених правових норм, які спрямовані на врегулювання правовідносин між лікарем і медичним закладом, з одного боку, та пацієнтом і його родичами — з іншого, що виникають з приводу надання медичної допомоги та мають за мету попередження лікарських помилок і правопорушень, захист медичного персоналу від відповідальності при обґрунтованому ризику і невинному спричиненні шкоди [2].

Медичне право створює можливості на більш високому рівні здійснювати розробку принципів державної політики у сфері охорони здоров'я, якісніше опрацювати питання захисту прав громадян при наданні медичної (практичної) допомоги, при цьому детально визначаючи правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у галузі медичної діяльності.

Відомо, що на теперішній час система охорони здоров'я і процеси надання медичної (практичної) допомоги потребують безпосередньо правового регулювання. Адже, саме завдяки праву ці процеси набувають впорядкованості і, таким чином, стають правовими відносинами.

Особливими рисами такого роду суспільних відносин, що регулюються за допомогою медичного права, є те,

що вони виникають, існують і розвиваються відповідно до особистих нематеріальних благ людини — життя та здоров'я. Крім того, унікальністю медичного права як галузі права, є те, що в ній тісно взаємозв'язані базові принципи та методи публічного та приватного права, які в силу специфіки правовідносин, що виникають між такими суб'єктами, як пацієнти, медичний персонал та заклади охорони здоров'я, органами управління охороною здоров'я на національному рівні, міжнародними організаціями, такими, як ВООЗ, тощо, потребують комплексного всеохоплюючого регулювання.

Проблематика дослідження в сфері медичного права починається вже з самого права на існування цієї галузі права, яке все ще на теоретичному рівні не визнається цілим рядом дослідників, унікальний, комплексний підхід до врегулювання тісно пов'язаних між собою публічно-правових та суто приватних правовідносин єдиним комплексом нормативних актів, одночасне застосування притаманних міжнародному публічному та приватному праву методів лише ускладнює загальну картину, в той час, як цінність предмету міжнародного медичного права об'єктивно вимагає його глибокого та всебічного розвитку та дослідження.

Специфікою медичного права виступає наступне:

1. Особливий склад суб'єктів правовідносин, що врегульовуються, а саме: пацієнти та їх родичі з одного боку та держава в особі уповноважених і ліцензованих закладів охорони здоров'я та їх працівників.

2. Специфікою методів впливу — через встановлення загальних норм в доктрині медичного права та їх безпосередньої імплементації в зако-

нодавство та правозастосовну практику окремих країн та паралельне визначення базових прав пацієнтів та медичного персоналу незалежно від рівня сприйняття та імплементації національними законодавствами, наприклад визначення прав на отримання медичної допомоги комбатантами чи загальність вимог щодо проведення щеплень у випадках глобальних епідемій.

3. Деякі норми даної галузі можуть бути частиною одночасно публічного та приватного права.

4. Тісний взаємний зв'язок доктрини медичного права з нормами моралі, релігійними та іншими суспільними правилами та настановами.

5. Характеризується нормативністю [7], оскільки складається з нормативних приписів (правил поведінки) в сері охорони здоров'я, які закріплені в рамках чинного внутрішнього законодавства країн та на міжнародному рівні.

Історія виникнення медичного права, як галузі національного права має виключну особливість, що полягає в універсальності норм такого права, що в першу чергу виникло як міжнародне, і тільки згодом зайняло своє місце на національному рівні, як про це свідчать численні джерела норм медичного права. Відбувалось це в силу тісного взаємозв'язку норм медичного права з загальними нормами адміністративного права, частиною якого може бути визначено медичне право.

З теоретичної точки зору, медичне право на початку було складовою частиною швидше за все адміністративного права, що тісно пов'язано з іншими його інститутами та окремими нормами [8]. Проте на сьогодні воно постає як комплексна самостійна галузь сучасного права.

На сучасному етапі розвитку найбільше розповсюдження в науці та на практиці набули два терміни: «медичне право» та «право охорони здоров'я». При цьому обидва терміни широко застосовуються як у спеціальній науковій літературі, текстах міжнародних конвенцій та назвах спеціалізованих наукових дисциплін для викладання у вищих навчальних закладах. При цьому слід підкреслити, що поряд з альтернативним використанням вказаних термінів в науці медичного права існує думка про їх дихотомію, яка полягає в теорії існування обох правових масивів (медичного та права охорони здоров'я) паралельно, що можливо зумовлено різними предметами та сферою застосування. Погодитись з аргументами на користь такої дихотомії неможна через те, що медичне право є галуззю права, яка врегульовує суспільні відносини з питань охорони здоров'я та медицини, встановлення та забезпечення дії стандартів прав людини в галузі доступу та отримання медичної допомоги, в тому числі за особливих умов (війни, природні катастрофи, тощо), медичної освіти та проведення медичних дослідів, формування та імплементації на національному рівні доктрини міжнародного права.

Висновки. Таким чином, медичне право постає самостійною світоглядною галуззю юридичної науки і практичної діяльності. З огляду на це, надзвичайно важливим є підвищення уваги до його розвитку та подальша інтеграція зусиль представників медичної і юридичної спільноти, для яких медичне право виявилось об'єднавчим концептом для вироблення спільних ідей у сфері його подальшого розвитку у відповідності до потреб і викликів часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кризина Н.П. Сучасний стан нормативно-правової бази охорони здоров'я України / Н.П. Кризина // Зб. наук. праць Львів. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. — Вип. 10. — 2006. — С. 121–130.
2. Радиш Я. Питання медичного права в дисертаційних дослідженнях українських авторів (2004-2006 рр.) / Я. Радиш, Н. Кризина // Лікар. справа—Врачеб. Дело. — 2006. — № 7. — С. 89–94.
3. Гревцова Р.Ю. Медичне право України: сучасний стан і перспективи розвитку / Р.Ю. Гревцова // Перший Всеукраїнський конгрес з медичного права і соціальної політики 14-15 квітня 2007 року, м. Київ: Збірник тез доповідей (Науково-практичне видання) / Упор. к.ю.н. Гревцова Р.Ю., д.м.н. Степаненко А.В. — Київ: Видавничий дім «Авіцена», 2007. — 96 с. — С. 9-11.
4. Гревцова Р.Ю. Тенденції розвитку медичного і фармацевтичного права в Україні / Р.Ю. Гревцова // Другий Всеукраїнський конгрес з медичного права, біоетики і соціальної політики з міжнародною участю 14-15 квітня 2011 р., м. Київ: Збірник тез доповідей (Науково-практичне видання) / Упор. к.ю.н. Гревцова Р.Ю., д.м.н. Степаненко А.В. — Київ: Видавництво «КІМ», 2011. — С. 31-32.
5. Гревцова Р.Ю. Медичне право України : тенденції і перспективи розвитку в умовах глобалізації них та євроінтеграційних процесів // Право і громадянське суспільство — 2014. — №1. — С. 192-203.
6. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України : Підручник .За заг. ред. д.ю.н. проф. С.Г. Стеценка — К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. — 507 с.
7. Заморська Л.І. Правова норма та нормативність права: теоретичний аналіз // Порівняльно-правові дослідження. — 2011. — № 1. — С. 86-92.
8. Заморская Л.И. Нормативное содержание административного права : общетеоретическое исследование // Современный научный вестник. — Серия: Право. Политология. — 2014. — № 9 (205). — С. 28-35.

Заморская Л.И.

Интеграция понятие медицинского права в украинском юриспруденции.

Аннотация. В данной научной статье предпринята попытка охарактеризовать новые вызовы в сфере становления комплексной отраслевой науки медицинского права, очертив общие черты ее предмета исследования.

Существование медицинского права, бесконечные дискуссии о его значении и места в системе юриспруденции и медицинской науки и практики позволяют, с позиций сегодняшнего дня определить основные вопросы, которые возникают в сфере юридической регламентации медицинской деятельности.

Особенностью медицинского права является его универсальный характер, так как оно одновременно логично встраивается одновременно в структуру как юридического так и медицинской науки.

Наука медицинского права понимается как совокупность правовых, медицинских и иных взглядов, представлений, идей, раскрывающих основные положения и содержание медицинского права, а также способствуют развитию этой отрасли права в будущем.

Предметом медицинского права выступают непосредственно общественные отношения, возникающие в сфере осуществления медицинской (практической) деятельности.

Таким образом, медицинское право возникает самостоятельной мировоззренческой отраслью юридической науки и практической деятельности. Учитывая это, чрезвычайно важным является повышение внимания к его развитию и дальнейшая интеграция усилий представителей медицинской и юридической общественности, для которых медицинское право оказалось объединяющим концептом для выработки общих идей в сфере его дальнейшего развития в соответствии с потребностями и вызовов времени.

Ключевые слова: медицинское право, правоотношения в сфере охраны здоровья, нормы медицинского права.

L. Zamorska

Integration of the concept of medical law in Ukrainian jurisprudence.

Summary. In this scientific article an attempt is made to characterize new challenges in the field of formation of complex branch science of medical law, outlining the general features of its subject of research.

The existence of medical law, endless discussions about its importance and place in the system of jurisprudence and medical science and practice allow us to determine from the standpoint of today the main issues that arise in the field of legal regulation of medical activity.

A feature of medical law is its universal nature, as it is simultaneously logically embedded in the structure of both legal and medical science.

The science of medical law is understood as a set of legal, medical and other views, ideas, ideas that reveal the basic provisions and content of medical law, as well as contribute to the development of this field of law in the future.

The subject of medical law are directly social relations that arise in the sphere of medical (practical) activity.

Thus, medical law is an independent worldview of legal science and practice. In this regard, it is extremely important to increase attention to its development and to further integrate the efforts of the medical and legal community, for whom medical law has proven to be a unifying concept for developing common ideas in the field of its further development according to the needs and challenges of the times.

Keywords: medical law, legal relations in the field of health protection, norms of medical law.

